

Можечук Люся Василівна,
здобувач кафедри цивільного права
та процесу
Дніпропетровського державного
університету внутрішніх справ

ПРИНЦИПИ ПЕНСІЙНОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ГРОМАДЯН УКРАЇНИ ЯК КЕРІВНІ ЗАСАДИ ФУНКЦІОНУВАННЯ ПЕНСІЙНОЇ СИСТЕМИ

Для України як соціальної, правової держави соціальна функція є однією з головних. Вона полягає у гарантуванні державою соціальної безпеки громадян, створення умов для повної реалізації прав на працю, достатній життєвий рівень; зняття і пом'якшення соціальних суперечностей за допомогою гуманної і справедливої соціальної політики. Зміст соціальної функції, зокрема, полягає у забезпеченні соціальних прав людини, серед яких основне місце займає право на соціальне забезпечення. Воно реалізується через різні організаційно-правові форми, у тому числі і через пенсійне забезпечення [3, с. 6].

Пенсійне забезпечення є основною складовою державної системи соціального захисту населення і безумовно, відображає характерні ознаки цієї більш вищої системи, яка представляє собою систему взаємопов'язаних грошових фондів, органів та установ, суб'єктів забезпечення, видів забезпечення та правових актів. На сьогоднішній день актуальним є питання принципів пенсійного забезпечення громадян, оскільки вони в свою чергу забезпечують ефективність функціонування системи пенсійного забезпечення України.

Дослідженням правової природи принципів пенсійного забезпечення займалися такі науковці як Є.І. Астрахан, М.Л. Захаров, Е.Г. Туркова, М.Д. Ждан та інші.

Перш за все, слід зазначити, що принципи пенсійного забезпечення – це керівні, вихідні положення, котрі закріплені в нормах права пенсійного забезпечення і виражають суттєві ознаки відносин, що складають предмет права пенсійного забезпечення. В теорії пенсійного права принципи пенсійного забезпечення поділяють на дві великі групи: перша – стосується змісту правових норм, які визначають права громадян у сфері пенсійного забезпечення, це: доступність умов виникнення права на пенсію, задовільний рівень пенсійного забезпечення, диференціація умов і диференціація норм пенсійного забезпечення. Друга група – гарантування реалізації суб'єктивного права на пенсію [2, с. 26].

Принцип доступності виникнення права на пенсію пов'язаний із пенсійним віком в Україні, який до недавнього часу був одним з найнижчих серед інших держав. Враховуючи проведення пенсійної реформи, наслідком якої стало внесення відповідних законодавчих змін, зокрема мова йде про підвищення пенсійного віку, можна стверджувати те, що це в свою чергу негативно вплинуло на доступність виникнення права на працю. Принцип доступності виникнення права на пенсію пов'язаний із принципом неприпустимості скасування права на пенсійне забезпечення, який базується на конституційному положенні у тому, що при прийнятті нових законів або внесенні змін до чинних законів не допускається звуження змісту та обсягу існуючих прав і свобод (ст. 22 Конституції України) [3, с. 13].

Наступним принципом є диференціація умов пенсійного забезпечення. Щодо цього принципу, то науковець М.Д. Бойко пояснює, що цей принцип полягає в тому, що умови призначення пенсійного забезпечення неоднакові і

залежать від певних підстав: від статі (зниження жінкам віку і стажу роботи); виду, сфери, характеру і умов трудової діяльності та її тривалості (наприклад, пенсії за вислугу років для працівників освіти) та інші [4, с. 309-310].

На сьогоднішній день диференціація умов пенсійного забезпечення, на відміну від диференціації пенсійних норм, дозволяє встановити зв'язок розміру пенсії з тривалістю страхового стажу та величиною доходу, з якого сплачувались страхові внески. Цей базовий міжнародний принцип всієї системи соціального страхування не підлягає сумніву, але потребує реальної реалізації (відображення) у нормах, які визначають порядок нарахування пенсій в Україні [2, с. 26-27].

Принцип забезпечення задовільного рівня пенсійного забезпечення закріплений насамперед у Конституції України. Так, у ст. 43 Основного закону зазначено, що пенсії, інші види соціальних виплат і допомог є основним джерелом існування, повинні забезпечувати рівень життя, не нижче від прожиткового мінімуму, встановленого законом [1].

Крім вищезазначених принципів, науковці виокремлюють також принцип багатотомності видів пенсійного забезпечення, права вибору пенсійного забезпечення, охорони та захисту прав громадян на пенсійне забезпечення, принцип єдності, фінансування пенсійного забезпечення за рахунок страхових внесків і коштів державного бюджету, державний та громадський контроль за призначенням та наданням пенсійного забезпечення. Принцип багатотомності видів пенсійного забезпечення полягає у тому, що пенсійну систему України складає як загальнообов'язкове державне, так і добровільне недержавне пенсійне забезпечення. В солідарній системі загальнообов'язкового державного пенсійного страхування передбачено виплату таких страхових пенсій: за віком, по інвалідності, у зв'язку із втратою годувальника. Виплачується також державна пенсія – пенсія за вислугу років [4, с. 309].

Українським законодавством передбачається, що у разі, якщо особа одночасно має право на декілька видів пенсій, то вона має право обрати та отримувати лише один вид пенсії, тобто діє принцип права вибору пенсійного забезпечення.

Наступним принципом є принцип охорони та захисту прав громадян на пенсійне забезпечення. Цей принцип знаходить відображення в багатьох вітчизняних нормативно-правових актах. Так, він закріплений у ст. 46 Конституції України, відповідно до якої держава гарантує пенсійне забезпечення у разі повної, часткової або тимчасової втрати працездатності, втрати годувальника, а також у старості та в інших випадках, передбачених законом. Це право гарантується загальнообов'язковим державним соціальним страхуванням за рахунок страхових внесків громадян, підприємств, установ і організацій, а також бюджетних та інших джерел пенсійного забезпечення на рівні, що не може бути нижчим від прожиткового мінімуму, встановленого законом [4, с. 310-311].

Зміст принципу державного та громадського контролю за призначенням та наданням пенсійного забезпечення слід розуміти, що метою державного регулювання та нагляду у сфері пенсійного забезпечення є проведення єдиної та ефективної державної політики; забезпечення реалізації прав громадян на загальнообов'язкове державне пенсійне страхування; створення умов для ефективного функціонування та розвитку системи загальнообов'язкового державного пенсійного страхування; адаптація системи загальнообов'язкового державного пенсійного страхування до міжнародних стандартів.

Принцип фінансування пенсійного забезпечення за рахунок страхових внесків та коштів державного бюджету означає, що в процесі реформування пенсійної системи України проведено розмежування джерел фінансування пенсійних виплат. Деякі види пенсій фінансуються з коштів Пенсійного фонду, а інші – з коштів державного бюджету [3, с. 12].

Стосовно принципу єдності пенсійного забезпечення, то в соціальному забезпеченні даний принцип означає: по-перше, єдиний державний підхід до правового регулювання правовідносин в цій сфері; по-друге, єдина державна політика, зокрема єдність цілей, принципів, гарантій тощо; по-третє, однакова можливість (конституційне право) у всіх громадян на достатній рівень життя та розвиток своєї особистості. Принцип єдності в соціальному забезпеченні також виявляється в однаковому законодавчому визначенні тих життєвих та інших обставин, які належать до категорії страховий ризик та страховий випадок, з настанням якого пов'язується виникнення права на соціальну допомогу або іншу соціальну виплату [5, с. 580].

Таким чином у сучасних умовах розвитку правової держави, принципи пенсійного забезпечення відображають сутність наявної пенсійної системи в Україні та в цілому впливають на її функціонування. Крім цього принципи пенсійного забезпечення є керівними засадами регулювання суспільних відносин у даній сфері.

Бібліографічні посилання:

1. Конституція України. Електронний ресурс. – [Режим доступу]: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/254к/96-вр>.
2. Нижник Н.Р., Гуменюк І.О. Принципи диференціації пенсійних відносин: окремі аспекти теорії пенсійного права / Н.Р. Нижник, І.О. Гуменюк // Юридичний вісник – № 2 (35). – 2015. – С. 26-30.
3. Пенсійне забезпечення: підручник [для студ. юрид. спец. вищ. навч. закл.] / О. М. Ярошенко, С. М. Прилипко, А. М. Слюсар та ін.; за ред. О. М. Ярошенка. – 2-ге вид., переробл. і допов. – Харків: Право, 2017. – 308 с.
4. Стадник М.П. Принципи пенсійного забезпечення в Україні / М.П. Стадник // Юридичні і політичні науки. Держава і право. Випуск 56. – С. 307-311.
5. Хомич І.Ю. Сутність принципів єдності та диференціації в соціальному забезпеченні населення України / І.Ю. Хомич // Актуальні проблеми права: теорія і практика. – № 28. – 2013. – С. 577-585.